

**PROF. MUDr. ERNEST GUENSBERGER, DrSc. –
STÉ VÝROČIE NARODENIA**

E. KOLIBÁŠ

Psychiatrická klinika LFUK a UN, Bratislava

V marci uplynulo 100 rokov od narodenia prvého prednostu samostatnej Psychiatrickej kliniky LFUK v Bratislave, prof. MUDr. Ernesta Guensbergera. Narodil sa 24. 3. 1912 v Komárne (zomrel 10. 3. 1987 v Bratislave). Dovoľte, aby sme si pripomenuli niekoľko faktografických údajov:

Roku 1930 absolvoval štátne gymnázium v Bratislave.

V rokoch 1930 – 1936 študoval na Lekárskej fakulte UK v Bratislave.

V rokoch 1936 – 1941 pracoval ako sekundárny lekár na Neuropsychiatrickej klinike v Bratislave.

V rokoch 1945 – 1950 pracoval ako asistent na Neuropsychiatrickej klinike v Bratislave.

Od roku 1950 do roku 1980 bol prednostom Psychiatrickej kliniky LF UK v Bratislave.

V rokoch 1957 – 1980 bol vedúcim Psychiatrickej katedry Inštitútu pre ďalšie vzdelávanie lekárov (IDZ).

Roku 1951 sa habilitoval na docenta všeobecnej a špeciálnej psychopatológie.

V roku 1957 sa stal profesorom psychiatrie.

V roku 1977 obhájil úspešne doktorát lekárskych vied.

Zomrel 10. marca 1987, krátko pred svojimi 75. narodeninami.

E. KOLIBÁŠ / PROF. MUDr. ERNEST GUENSBERGER, DrSc. – STÉ VÝROČIE NARODENIA

Profesora Guensbergera už počas štúdia na lekárskej fakulte zaujala psychiatria a stala sa jeho špecializáciou a celoživotnou vedeckou vášňou. Ako mladý lekár – neuropsychiater – pracoval striedavo na neurologickom a psychiatrickom oddelení kliniky a v tomto období sa venoval aj diagnostike motorických zánikových symptómov a identifikovaniu simulácie neurologických príznakov. Medzi včasné odborné práce profesora Guensbergera patrí publikácia o jeho modifikácii vyšetrovania zánikových motorických príznakov, o symptóme „padajúceho lakťa“.

V rokoch 1941 – 1944 prof. Guensberger musel opustiť neuropsychiatrickú kliniku. V rokoch 1941 – 1944 pracoval striedavo v nemocnici v Trnave a v psychiatrických liečebniach v Pezinku a vo Veľkých Levároch. Na začiatku roku 1945 bol z rasových dôvodov zatknutý a uväznený. Konca 2. svetovej vojny a oslobodenia sa dočkal v koncentračnom tábore Terezín. Hrôza koncentračného tábora bola pre neho hlbokou životnou skúsenosťou.

Po skončení vojny sa vrátil na akademickú pôdu ako odborný asistent na neuropsychiatrickej klinike. Keď sa roku 1950 neuropsychiatrická klinika rozdelila na samostatnú neurologickú a na psychiatrickú kliniku, stal sa prednostom samostatnej psychiatrickej kliniky. Pod vedením profesora Guensbergera sa Psychiatrická klinika LFUK v Bratislave stala vedúcim psychiatrickým pracoviskom na Slovensku. K prvej generácii jeho žiakov a najbližších spolupracovníkov patrili docentka Tesařová, profesor Dobrotka, profesor Alojz Janík, profesor Molčan, profesor Pogády a profesor Zikmund.

Profesor Guensberger bol predovšetkým hlboko mysliaci a hlboko vzdelaný človek. Svoje zameranie chápal veľmi široko. Nie je oblasť klinickej psychiatrie, ktorej by sa nevenoval. Problémy svojho odboru videl systémovo, vo filozofických súvislostiach, s prihliadnutím súčinnosti psychiatrie s viacerými medicínskymi, ale aj prírodnými a spoločenskými vedami. Azda najbližšia mu bola problematika psychoreaktívnych porúch, psychosomatická medicína a psychoterapia. S docentkou Tesařovou sú autormi kapitoly o týchto poruchách v postgraduálnej učebnici vnútorného lekárstva, ktorej vedúcim autorom a editorom bol profesor Ondreička. Zaoberal sa teoretickými problémami psychoterapie, ale psychoterapiu používal aj vo svojej klinickej praxi. Dávnejší spolupracovníci profesora Guensbergera sa pamätajú na sobotňajšie dopoludnia, počas ktorých asistovali profesorovi Guensbergerovi pri liečbe hypnózou. Boli nielen pozorovateľmi, ale aj jeho partnermi v diskusiách nielen o psychoterapii, ale aj o iných praktických a teoretických témach.

Ako lekár mal profesor Guensberger ľudsky precítené a vedecky premyslené porozumenie pre chorých. Jeho nevyhnutnosť zdôrazňoval svojim žiakom. Bol náročný k sebe a láskavo náročný aj k iným. Trval na dôkladnom získavaní anamnestických údajov, citlivom, ale dôslednom pátraní po kli-

E. KOLIBÁŠ / PROF. MUDr. ERNEST GUENSBERGER, DrSc. – STÉ VÝROČIE NARODENIA

nicky dôležitých údajoch a na detailnej psychopatologickej analýze. Mladí kolegovia sa obávali referovania o novoprijatých pacientoch. Profesor Guensberger rýchle odhalil „slabé miesta“ v chorobopisoch, so zaujatím diskutoval o psychopatologických symptómoch a vyžadoval odborné a logické vysvetlenie záverov. Pravidelných referovaní sa zúčastňovali aj všetci starší pracovníci kliniky. Zapájali sa do diskusie, v zložitých, diagnosticky náročných prípadoch nezriedka so zápalom obhajovali vlastné stanoviská. Pozorovateľ by niekedy mohol mať pocit, že je svedkom vážnych konfliktov. Profesor Guensberger končil prezentácie hodnotením prezentovaných údajov a rozhodnutím o ďalšom postupe. Tieto pravidelné schôdze boli zdrojom klinických skúseností nielen pre mladých psychiatrov. Stimulovali systematické štúdium, cibрили logické myslenie, učili ich účastníkov racionálne vysvetľovať to, čo sa (v období pred vznikom diagnostických kritérií) nazývalo „diagnostickým čuchom“. Boli tiež zárukou vysokej odbornej úrovne starostlivosti o chorých.

Vyškoloval vynikajúcich pracovníkov s vedeckým zameraním. Vychoval svoju vlastnú psychiatrickú školu a mnohí jeho žiaci zastávali významné vedúce miesta v lôžkovej aj ambulatnej starostlivosti. Významnými osobnosťami z poslednej generácie žiakov profesora Guensbergera sú docentka Čaplová, profesor Fedor – Freiberg, docent Fleischer, profesor Heretik, profesor Novotný a profesor Žucha.

Roku 1957 sa psychiatrická klinika stala základňou Psychiatrickej katedry Inštitútu pre ďalšie vzdelávanie lekárov – inštitúcie pre postgraduálne vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov, ktorá sa neskôr transformovala na súčasnú Slovenskú zdravotnícku univerzitu. Ako pregraduálny a postgraduálny pedagóg zásadne pôsobil na formovanie psychiatrických znalostí slovenských lekárov všeobecne a psychiatrov zvlášť. Učebnica všeobecnej psychiatrie a psychopatológie, ktorú napísal spolu so svojimi spolupracovníkmi, sa stala na niekoľko desaťročí základnou príručkou slovenských psychiatrov. Až do prvej polovice 80. rokov minulého storočia všetci slovenskí psychiatri absolvovali študijné predatestáčne pobyty na bratislavskej psychiatrickej klinike profesora Guensbergera a zúčastnili sa mnohých kurzov organizovaných Katedrou psychiatrie IDZ, na ktorých prednášali starší pracovníci bratislavskej psychiatrickej kliniky.

Ako vedec profesor Guensberger podstatne ovplyvnil teoretické formovanie slovenskej psychiatrie. Úspešne koordinoval a riešil viac významných výskumných úloh. Sám, alebo so spolupracovníkmi publikoval v domácich a zahraničných odborných časopisoch viac ako 150 vedeckých prác, z ktorých mnohé sú celkom pôvodné a originálne. Viac jeho myšlienok je trvalo podnetných. Za jeho významnú vedeckú činnosť sa mu dostalo viac čestných uznaní a vyznamenaní. Bol zahraničným členom Societé Médico – Psychologique, International Association for Suicide Prevention, členom-korespon-

E. KOLIBÁŠ / PROF. MUDr. ERNEST GUENSBERGER, DrSc. – STÉ VÝROČIE NARODENIA

dentom Poľskej psychiatrickej spoločnosti. Bol členom redakčných rád viacerých domácich a zahraničných odborných časopisov.

Bol mnohoročným predsedom Slovenskej a Československej psychiatrickej spoločnosti, organizoval domáce a medzinárodné vedecké podujatia. Spolu s riaditeľom psychiatrickej liečebne v Brne, primárom Hádlikom, patrili k zakladateľom Moravsko – Slovenských psychiatrických konferencií. Roku 1962, spolu s prednostom psychiatrickej kliniky vo Viedni, profesorom Hansom Hoffom, iniciovali a založili medzinárodné sympóziu psychiatrov z podunajských krajín – „Donau Symposium“. Prvé dunajské sympóziu sa konalo roku 1964 vo Viedni a o dva roky neskôr (11. – 13. mája 1966) sa 2. dunajské sympóziu konalo na Slovensku v Smoleniciach. Dunajské sympóziu je aj v súčasnosti významným medzinárodným psychiatrickým podujatím.

Zneužívanie alkoholu a alkoholizmus patrili k jednej z tém, ktorým sa profesor Guensberger venoval. Dovoľme si pripomenúť niektoré z jeho prác, ktoré publikoval v tomto časopise. Ilustrujú systémový pohľad na špecifické odborné problémy vo filozofických súvislostiach, hĺbku a originalitu jeho myšlienok, ale aj hlboko ľudský postoj. Odmietal morálne postoje k závislosti od alkoholu. Alkoholizmus chápal ako chorobu prinášajúcu chorým utrpenie. Bohaté pracovné skúsenosti mu umožňovali vcítiť sa do psychiky chorých, upozorňoval na zákernosť tejto choroby, ktorá mení myslenie chorých tak, že narúša ich schopnosť hľadať pomoc a účinne spolupracovať v liečbe (Guensberger, 1977, 1).

V práci o domestikácii alkoholizmu profesor Guensberger so spolupracovníkmi zhrnul poznatky o farmakologických účinkoch alkoholu, zdôraznil však podiel sociálnych faktorov na konzume alkoholu, s ktorým sa musí počítať aj pri liečbe závislosti od alkoholu (Guensberger a kol., 1979, 4). Konštatoval, že sociálne faktory spolupodmieňujú účinky alkoholu na jedinca a obraz alkoholovej ebriety. Alkohol uľahčuje vytvorenie sociálnych a skupinových väzieb, okrem osobných a spoločenských motívov sa na jeho užívaní podieľajú aj – v modernej spoločnosti len naznačené – rituálne motívy. Počas viacerých tisícročí, v ktorých sa alkohol stal (v mnohých kultúrach) spoločensky preferovanou drogou sa vytvorila určitá imunita k účinkom alkoholu (tolerancia). V usporiadaných spoločnostiach sa vžili spoločenské normy určujúce spôsob jeho konzumu a zvýšila sa aj vnímavosť k porušovaniu týchto noriem. Nápadnejšími a zriedkavejšími sa stali patologické fenomény. Tieto zmeny možno považovať za kritériá domestikácie alkoholu.

V glosách k protialkoholickému liečeniu profesor Guensberger konštatoval, že alkohol je v našich krajinách vnímaný predovšetkým ako zdroj pôžitku a radosť (Guensberger, 1977, 2). Škodlivý účinok alkoholu je vo verejnej mienke podceňovaný. Odborníci môžu pri liečbe iba v malej miere počítať s po-

E. KOLIBÁŠ / PROF. MUDr. ERNEST GUENSBERGER, DrSc. – STÉ VÝROČIE NARODENIA

mocou okolia. Priatelia, niekedy aj príbuzní chorého vyjadrujú, často pod rúškom veselosti, negatívny postoj k cieľom a prostriedkom liečby. Kriticky sa vyjadroval o vtedajších možnostiach liečby závislosti. Zdôrazňoval, že represívne metódy (disulfiram alebo posthypnotický príkaz) sú málo účinné. Liečba (mal na mysli psychoterapiu) zameraná len na odstránenie príznakov závislosti môže ochudobniť život chorého, pôsobiť deformujúco na jeho osobnosť. Upozorňoval na výhody skupinovej liečby v získavaní náhľadu, motivovaní chorého pre liečbu. V optimálnom prípade skupina ponúka nový spôsob hodnotného vlastného života.

Vyjadroval sa aj k právnym normám postihujúcim „opilstvo“ (Guensberger, 1978, 3). Upozornil, že problém vzťahu medzi konzumom alkoholu a trestnými činmi nie je možné zúžiť len na farmakologické vlastnosti alkoholu. Okrem situačných faktorov hrajú dôležitú úlohu osobnostné charakteristiky. Napríklad existujú vodiči, ktorí po konzume (malých dávok) alkoholu jazdia bezpečnejšie ako v triezvom stave. Uvedomujú si hndikep spôsobený cerebrálnymi účinkami alkoholu a jazdia opatrnejšie ako inokedy. Sú však tiež agresívni vodiči, pre ktorých je vedenie motorového vozidla príležitosťou „vybiť“ agresivitu. Alkohol konzumujú ako nástroj, ktorý im v tom pomáha. Existujú aj arogantní jedinci, riadenie vozidla po konzume alkoholu je súčasťou ich negatívneho postoja k spoločenským a právnym normám.

Sté výročie narodenín profesora Guensbergera je príležitosťou na spomienku na človeka, ktorý najvýraznejšie ovplyvnil modernú históriu slovenskej psychiatrie. Zaujímal sa aj o problematiku spojenú s užívaním psychoaktívnych látok. Chceme upozorniť na niektoré aj v súčasnosti aktuálne myšlienky profesora Guensbergera týkajúce sa závislosti od alkoholu. V súčasnosti máme pomerne spoľahlivé nástroje na diagnostiku závislosti, denne pribúdajú nové poznatky o cerebrálnych mechanizmoch účinku drog, máme nové, účinné farmaká, ale v každodennej praxi niekedy zabúdame na profesorom Guensbergerom zdôrazňovaný ľudský rozmer tejto problematiky.

Pôsobenie profesora Guensbergera sa dotýka histórie nášho časopisu nielen prácami, ktoré v ňom publikoval. Aj vznik a existencia samotného časopisu sú spojené s bratislavskou psychiatrickou klinikou a jej prvým prednostom. Primár Michal Turček, zakladateľ a vedúci redaktor časopisu, bol viac rokov zástupcom prednostu psychiatrickej kliniky a najbližším zo spolupracovníkov profesora Guensbergera. Profesor Molčan, profesor Novotný, profesor Heretik a docent Kolibáš boli alebo sú dlhoročnými členmi redakčnej rady. Aj vedúcimi redaktormi časopisu v posledných viac ako dvadsiatich rokoch boli pracovníci bratislavskej psychiatrickej kliniky.

**E. KOLIBÁŠ / PROF. MUDr. ERNEST GUENSBERGER, DrSc. –
STÉ VÝROČIE NARODENIA**

L i t e r a t ú r a

- Guensberger, E.*: Alkoholizmus z menej povšimnutej perspektívy. Protialkohol Obz, 12, 1977, s. 1 – 6
- Guensberger, E.*: Glosy k protialkolickej liečbe. Protialkohol Obz, 12, 1977, s. 129 – 131
- Guensberger, E.*: Nehody v alkoholizácii – podiel iných psychologických faktorov. Protialkohol Obz, 13, 1978, s. 299 – 301
- Guensberger, E. – Molčan, J. – Kolibáš, E.*: Domestikácia alkoholizmu. Protialkohol Obz, 14, 1979, s. 1 – 5
- Spolupracovníci*: Nekrológ: Prof. MUDr. Ernest Guensberger, DrSc., Čs. psychiatrie, 83, 1987, s. 357 – 358
- Vencovský, E.*: Profesor MUDr. Ernest Guensberger, DrSc., sedmdesátnikom. Čs. psychiatrie, 78, 1982, s. 81 – 82

Do redakcie prišlo dňa: 16. 5. 2012

Prijaté na publikáciu: 4. 6. 2012

Adresa autora: Doc. MUDr. E. Kolibáš, CSc., Psychiatrická klinika LF UK a UNB,
Mickiewiczova 13, 813 69 Bratislava
e-mail: eduard.kolibas@sm.unb.sk